

MIKROSUG'URTA: KAM TA'MINLANGAN ODAMLAR VA KICHIK BIZNESNI MOLIYAVIY HIMOYA QILISHNING KALITI

Yuldashev Obiddin, Toshkent

davlat iqtisodiyot universiteti

“Sug’urta ishi” kafedrasi dotsenti i.f.d

Email: obiddin@inbox.ru

ORCID: 0000-0002-9640-8128

Mambetqulova Mahliyo, Toshkent

davlat iqtisodiyot universiteti

“Soliqlar va byudjet hisobi” fakulteti talabasi

Email: mahliyom364@gmail.com

Annotatsiya. Yirik global sug'urtachilar ko'plab xorijiy mamlakatlardagi kam ta'minlangan aholiga mikrosug'urta mahsulotlarini faol taklif qilmoqdalar. Umuman olganda, mikrosug'urta an'anaviy sug'urta bilan sezilarli o'xshashliklarga ega, lekin faoliyatning amaliy jihatlarida, birinchi navbatda, narx belgilash va taqsimlashda farqlar mavjud. Ushbu farqlar muallif tomonidan mikrosug'urtaning maxsus tamoyillarini ta'kidlash orqali aniqlangan. Bunga quyidagilar kiradi: yukni minimallashtirish printsipti; sug'urta tavakkalchiligini eng muhimi printsipti asosida tanlash, bunda unchalik muhim bo'lmagan risklarni hisobga olish; sug'urtalanuvchilar va sug'urtalovchilar o'rtasidagi o'zaro ishonch tamoyili; innovatsiya printsipti. Ushbu tamoyillarning amalga oshirilishi o'zaro sug'urta kompaniyalari faoliyati misolida ko'rib chiqiladi. Xorijiy tajribaga ko'ra, kam ta'minlangan fuqarolarga mikrosug'urta xizmatlarini ko'rsatishda o'zaro sug'urtadan muvaffaqiyatli foydalanish mumkin. Maqolada mikrosug'urta sohasida o'zaro sug'urtaning asosiy afzalliklari ko'rib

chiqiladi, sug'urta tariflarini minimallashtirish imkoniyatlari isbotlanadi, o'zaro sug'urta kompaniyalari faoliyatini rivojlantirish va mikrosug'urta mahsulotlarini tarqatishni tashkil etish bo'yicha tavsiyalar berilgan. O'zaro sug'urta kompaniyalari faoliyati doirasida mikrosug'urta tamoyillari to'liq amalga oshirilayotgani aniqlandi.

Kalit so'zlar: sug'urta; o'zaro sug'urta; mikrosug'urta; mikrosug'urta tamoyillari; kam ta'minlangan fuqarolar; o'zaro sug'urta kompaniyalari; sug'urta to'g'risidagi qonun hujjatlari; sug'urta mahsulotlari; sotib olish; sug'urta tarifi; elektron to'lov tizimlari

Kirish. Mikrosug'urta - kam ta'minlangan aholi va kichik biznes uchun mo'ljallangan maxsus sug'urta turi. Uning mohiyati odamlarni turli xavf-xatarlardan, masalan, tabiiy ofatlar, baxtsiz hodisalar, kasalliklar, mulkni yo'qotish va boshqalardan himoya qila oladigan arzon va oddiy sug'urta mahsulotlarini taqdim etishdan iborat. Mikrosug'urta mahsulotlari kam ta'minlangan odamlarning ehtiyojlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda ishlab chiqilgan. Mikrosug'urta mahsulotlarini tushunish va ulardan foydalanish oson. Mikrosug'urta odamlar va kichik biznesni kutilmagan hodisalardan moliyaviy himoya qiladi. Mikrosug'urta aholi va kichik biznesga kredit va boshqa moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini berish orqali iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirishi mumkin.

Kam ta'minlangan fuqarolarning ehtiyojlari va imkoniyatlariga yo'naltirilgan mikrosug'urta ularni an'anaviy tijorat sug'urtasi doirasida amalda erishib bo'lmaydigan sug'urta himoyasi bilan ta'minlash imkonini beradi. So'zning keng ma'nosida mikrosug'urtani mikrosug'urta mahsulotlarini taqdim etishda sug'urtalovchilar faoliyatining alohida sohasi deb hisoblash mumkin. Xorijiy tajribaga ko'ra, mikrosug'urta mahsulotlarini taqdim etuvchi sug'urtalovchilar qatoriga sug'urta tashkilotlari, ixtisoslashtirilgan mikrosug'urta tashkilotlari va o'zaro sug'urta kompaniyalari kiradi.

So'zning tor ma'nosida mikrosug'urta - bu sug'urta qilish uchun qabul qilinadigan risklar, sug'urta summalari va sug'urta mukofotlari miqdori, taqsimlash usullari, andarrayting va narx belgilash nuqtai nazaridan aholining kam ta'minlangan qatlamlariga qaratilgan o'ziga xos sug'urta mahsulotlari guruhidir.

Микросуг'урта mahsulotlari va an'anaviy sug'urta mahsulotlari o'rtasidagi asosiy farq shundaki, birinchisining asosiy e'tibori kam ta'minlangan mijozlarga qaratilgan. Mikrosug'urtaning an'anaviy sug'urtadan ajratib turuvchi asosiy xususiyatlari sug'urta faoliyatining amaliy jihatlari bilan bog'liq.

Farqlarga qaramay, mikrosug'urta va an'anaviy sug'urta fundamental parametrlari bo'yicha o'xshashdir: ularning funktsiyalari (kompensatsiya va riskni tenglashtirish)[1] va asosiy tamoyillari (ekvivalentlik, zararni tenglashtirish, o'zaro yordam, to'lov, kompensatsiya, sug'urta fondining yetarliligi, individual va guruh manfaatlarini birlashtirish. sug'urta himoyasini ta'minlashda, oldini olish)[2] bir xil.

Ushbu sug'urta turi kam ta'minlangan aholini moliyaviy himoya qilish uchun mo'ljallangan. U sug'urta xizmatlari tannarxini pasaytiradigan va aholining keng qatlamlari uchun foydalanish imkoniyatini oshiradigan innovatsion yondashuv va texnologiyalardan foydalanishga asoslangan. Mikrosug'urta turlaridan biri mobil sug'urta hisoblanadi. Bu mobil qurilmalar orqali taqdim etiladigan maxsus sug'urta turidir[3]. Mijozlar mobil ilova orqali sug'urta polisini rasmiylashtirishi, uning to'lovini amalga oshirishi va kerakli ma'lumotlarni olishi mumkin. Ushbu sug'urta shakli sug'urta mahsulotlarini sotish va ularga xizmat ko'rsatish xarajatlarini kamaytirish va mijozlar sonini ko'paytirish imkonini beradi.

Микросуг'urtaning yana bir shakli guruh sug'urtasidir. Bu kichik biznes yoki qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilari kabi kam ta'minlangan guruhlarini moliyaviy himoya qilish uchun mo'ljallangan. Ushbu sug'urta shakliga ko'ra, bir guruh odamlar sug'urta qoplamasini olish uchun birlashadilar va shu bilan sug'urta xizmatlari narxini pasaytiradilar. Mikrosug'urta ob-havo ta'siridan sug'urtalashni ham o'z ichiga olishi mumkin. Ushbu sug'urta shakli qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilarini noqulay ob-havo sharoiti bilan bog'liq yo'qotishlardan moliyaviy himoya qilish uchun mo'ljallangan. Sug'urta kompaniyasi qurg'oqchilik, suv toshqini yoki boshqa ob-havo ofatlari bilan bog'liq yo'qotishlar uchun tovon to'laydi.

Xalqaro sug'urta korporatsiyalari mikrosug'urtaga nafaqat xayriya, balki kam rivojlangan mamlakatlar, ayniqsa, Afro-Osiyo mintaqasidagi vaziyat uchun global

mas'uliyatning ko'rinishi sifatida qaraydi. Bundan tashqari, rivojlanayotgan mamlakatlarda mikrosug'urta sug'urta biznesini rivojlantirish uchun ulkan salohiyat va zaxiralarni o'z ichiga oladi. Mikrosug'urta hajmining geografik mintaqalar bo'yicha taqsimlanishi shuni ko'rsatadiki, uning eng katta ulushi mikrocreditning eng katta hajmlari kuzatilgan mamlakatlarga xosdir: Sharqiy va Janubiy Osiyo, Lotin Amerikasi. Mikrosug'urta dunyo bo'ylab, asosan, mikrocredit sug'urtasi orqali mashhur bo'lib bormoqda. Oxirgi natija ko'p hollarda mikrosug'urta kredit tashkilotlarini himoya qilish vositasi ekanligini tavsiflaydi. Mikrosug'urta mahsulotlarini tarqatishning asosiy kanallari quyidagilardir:

- kredit uyushmalari (ko'ngillilar, mahalliy ishchilar orqali);
- sug'urta kompaniyalari (sug'urta agentlari, Internet va uyali aloqa orqali);
- xalqaro moliya tashkilotlari;
- notijorat tashkilotlar (o'z-o'ziga yordam guruhlar, tibbiyot xodimlari, xodimlar orqali).

Adabiyotlar sharhi: Butun dunyo uchun, xususan, O'zbekiston uchun bu masala ancha yangi va rivojlanmagan. Dunyo mamlakatlarida mikrosug'urtaning rivojlanish xususiyatlari K.Cherrill[4], M.Makkord[5], E.Grebenshchikov[6] kabi xorijiy olimlarning asarlarida yoritilgan. Shtab-kvartirasi Varshavada joylashgan Yevropadagi mikrosug'urta markazi mikrosug'urtani rivojlantirish bilan shug'ullana boshladi, u sug'urta xizmatlariga bo'lgan ehtiyojni aniqlash maqsadida Yevropa aholisi orasida tanlab so'rov o'tkazdi[7].

Tahlil va natijalar. Mikrosug'urta - bu kichik va o'rta biznes sub'ektlari, shuningdek, kam ta'minlangan shaxslar uchun mo'ljallangan sug'urta shakli. U o'zingizni hayotingiz davomida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavf va kutilmagan xarajatlardan himoya qilish imkonini beradi[8]. Mikrosug'urta moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash va aholi turmush darajasini yuksaltirishga xizmat qilishi bilan moliya sektorini rivojlantirishning muhim omili hisoblanadi.

Umuman olganda, mikrosug'urta sug'urtaga innovatsion yondashuv bo'lib, aholining barcha qatlamlari uchun sug'urta xizmatlaridan foydalanish imkoniyatini

ta'minlash va ijtimoiy tengsizlikni kamaytirishga yordam beradi. Birinchidan, mikrosug'urta kam ta'minlangan aholi uchun moliyaviy inklyuzivlikni yaxshilashga yordam beradi. Buning yordamida odamlar o'zlarini kutilmagan xarajatlardan himoya qilish va jamg'armalarini himoya qilish imkonini beruvchi sug'urtadan foydalanishlari mumkin. Bu ham aholining moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Ikkinchidan, mikrosug'urta kichik va o'rta biznesni rivojlantirishga yordam beradi. Kichik va o'rta korxonalar ko'pincha kutilmagan xarajatlar bilan bog'liq xavflarga duch kelishadi. Mikrosug'urta ularga o'zini ushbu xatarlardan himoya qilish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash imkonini beradi. Uchinchidan, mikrosug'urta moliya bozorining rivojlanishiga xizmat qiladi. Buning sharofati bilan sug'urta bozorining yangi o'yinchilar va investorlarni jalb qila oladigan yangi segmenti shakllanmoqda. Bu, o'z navbatida, raqobatning rivojlanishiga, xizmatlar sifatining oshishiga xizmat qilmoqda.

To'rtinchidan, mikrosug'urta moliya tizimini mustahkamlashga yordam beradi. Xatarlardan va kutilmagan xarajatlardan himoya qilish iqtisodiyotdagi inqirozlar ehtimolini kamaytirishga yordam beradi. Bu, shuningdek, moliyaviy tizimga ishonchni mustahkamlashga va uning barqarorligini oshirishga yordam beradi[6]. Masalan, 2019-yilda dunyoda sug'urta mukofotlari hajmi 5,2 trillion dollarga yetdi, bu o'tgan yilga nisbatan 3,7 foizga ko'pdir. Ushbu o'sish sug'urtalangan shaxslar va mulklar sonining ko'payishi, shuningdek, sug'urta tariflarining oshishi bilan izohlanadi. Kibertahdidlar va ma'lumotlar sizib chiqishining o'sishi tufayli kibernug'urta bozori faol rivojlanmoqda. 2019 yilda global kibernug'urta mukofotlari 3,1 milliard dollarni tashkil etdi, bu o'tgan yilga nisbatan 39 foizga ko'pdir.

Qo'shma Shtatlarda ish beruvchilar va xodimlar uchun tibbiy sug'urta narxi bozor raqobatining kuchayishi va texnologiyaning takomillashuvi tufayli arzonlashmoqda. 2020 yilda tibbiy sug'urta mukofotlari atigi 4 foizga o'sdi, bu 20 yil ichidagi eng kichik o'sishdir. Dunyoning turli mintaqalarida tabiiy ofatlarning tez-tez uchrab turishi munosabati bilan ularning oqibatlaridan sug'urtalanganlar soni ortib bormoqda. Misol

uchun, 2019 yilda Qo'shma Shtatlarda 3,7 milliondan ortiq suv toshqini siyosati sotilgan, bu o'tgan yilga nisbatan 7 foizga ko'pdir.

Shunday qilib, moliya sektorini rivojlantirishda mikrosug'urta muhim o'rin tutadi. Bu moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash, kam ta'minlangan aholi uchun moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini oshirish, kichik va o'rta biznesni rivojlantirish, sug'urta bozorining yangi segmentlarini shakllantirish va umuman moliya tizimini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Binobarin, mikrosug'urtani rivojlantirish moliya sektorini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi kerak.

Mikrosug'urta nima uchun muhim:

- * Arzon narx: Mikrosug'urta mahsulotlari kam ta'minlangan odamlarning ehtiyojlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda ishlab chiqilgan.

- * Oddiylik: Mikro sug'urta mahsulotlarini tushunish va ulardan foydalanish oson.

- * Himoya: Mikrosug'urta odamlar va kichik biznesni kutilmagan hodisalardan moliyaviy himoya qiladi.

- * Rivojlanishni rag'batlantirish: Mikrosug'urta aholi va kichik biznesga kredit va boshqa moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini berish orqali iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirishi mumkin.

Mikrosug'urta kam ta'minlangan odamlarga qanday yordam berishi mumkin?

- * Tabiiy ofatlardan himoya qilish: Mikrosug'urta kam ta'minlangan odamlarga tabiiy ofatlardan so'ng o'z aktivlarini va tirikchilik vositalarini tiklashga yordam beradi.

- * Sog'liqni saqlash: Mikrosug'urta kam ta'minlangan odamlarga tibbiy xarajatlarni to'lashda yordam beradi.

- * Mulkni yo'qotishdan himoya qilish: Mikrosug'urta kam ta'minlangan odamlarga mol-mulk o'g'irlanishi yoki shikastlanishi holatlarida yo'qotishlarni qoplashga yordam beradi.

- * Ta'lim olish imkoniyati: Mikrosug'urta kam ta'minlangan odamlarga o'z farzandlarining ta'limini to'lashda yordam beradi.

Mikrosug'urta kichik biznesga qanday yordam berishi mumkin?

* Mulk xavfini himoya qilish: Mikrosug'urta kichik korxonalarga o'z mulklarini o'g'irlik, yong'in yoki boshqa zararlardan himoya qilishga yordam beradi.

* Biznesni to'xtatishdan himoya qilish: Mikrosug'urta kichik korxonalarga tabiiy ofatlar, baxtsiz hodisalar yoki boshqa hodisalar tufayli biznes to'xtab qolgan taqdirda yo'qotilgan daromadlarni qoplashga yordam beradi.

* Kredit olish imkoniyati: Mikrosug'urta kreditorlarga to'lov kafolatlarini taqdim etish orqali kichik korxonalarga kredit olishda yordam beradi.

Xulosa va takliflar. Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash mumkinki, mikrosug'urta moliyaviy barqarorlikni oshirish va aholining kam ta'minlangan qatlamlari uchun moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini yaxshilashning muhim vositasidir. Shuningdek, u kichik va o'rta biznesni rivojlantirish, sug'urta bozorining yangi segmentlarini shakllantirish va umuman moliya tizimini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Shu sababli, mikrosug'urtani rivojlantirish, ayniqsa, iqtisodiy noaniqlik va risklar kuchaygan sharoitda moliya sektorini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi kerak.

Mikrosug'urta g'oyasi o'zaro yordam va unga muhtojlarni himoya qilish tamoyillariga asoslangan edi. Qishloq xo'jaligida mikrosug'urta faoliyatini kooperatsiya asosida rivojlantirish turli sug'urta vositalaridan foydalanish mexanizmi orqali uning ishtirokchilarining mulkiy va shaxsiy manfaatlarini tartibga solish uchun bozor muhitini shakllantirish uchun yuqori sifatli shart-sharoitlar yaratadi. Yakka tartibdagi dehqon va oilaviy fermer xo'jaliklari ishlab chiqarish-xo'jalik faoliyatini xavfli sharoitda amalga oshiradi va ishonchli sug'urta himoyasiga, jumladan, qishloq xo'jaligi sug'urtasi bozoriga zamonaviy mikrosug'urta dasturlarini joriy etish hisobiga muhtoj.

O'zbekistonda mikrosug'urtaning rivojlanishi uchun takliflar: O'zbekistonda mikrosug'urta bozori rivojlanish bosqichida. Hozirgi vaqtda mikrosug'urta mahsulotlarini taklif qiluvchi bir qator sug'urta kompaniyalari mavjud. Biroq, mikrosug'urta penetratsiyasi pastligicha qolmoqda.

O'zbekistonda mikrosug'urtani rivojlantirish uchun quyidagilar zarur:

* Ogohlikni oshirish: Odamlarning mikrosug'urta afzalliklari haqida xabardorligini oshirish muhim ahamiyatga ega.

* Hamyonbop mahsulotlarni ishlab chiqish: Sug'urta kompaniyalari kam ta'minlangan odamlar va kichik biznes uchun qulay bo'lgan mikrosug'urta mahsulotlarini ishlab chiqishi kerak.

* Qonunchilikni takomillashtirish: Davlat mikrosug'urta kompaniyalari faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilikni takomillashtirishi kerak.

* Xalqaro tashkilotlarning yordami: Xalqaro tashkilotlar texnik yordam va moliyalashtirish orqali O'zbekistonda mikrosug'urtani rivojlantirishga yordam berishi mumkin.

Mikrosug'urta kam ta'minlangan aholi va kichik biznes vakillarini qamrab olishda samarali vosita bo'lishi mumkin. Mikrosug'urtaning rivojlanishi O'zbekistonning inklyuziv va barqaror iqtisodiy o'sishiga yordam berishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Страхование: учебник / под ред. Л.А. Орланюк-Малицкой, С.Ю. Яновой. – М.: Издательство Юрайт; 2010. С. 31.
2. Там же. С. 44.
3. М. А. Лукина, Т. В. Лукина, Н. В. Шевелева. Микрострахование как инструмент повышения доступности финансовых услуг // Финансы и кредит. 2017. № 2(714). С. 40-46.
4. Churchill C. Insuring the Low-Income Market: Challenges and Solutions for Commercial Insurers / C. Churchill // The Geneva Papers. – 2007. – Vol. 32. – P. 401–412.
5. McCord M. J. Supplying Health Microinsurance: Lessons from East Africa / M. J. McCord // International Journal of Public Administration. – 2007. – Vol. 30. – P. 737–764
6. Гребенщиков Э. С. Микрострахование – не вполне обычное страхование и не только для малоимущих / Э. С. Гребенщиков // Финансы. – 2007. – №10. – С. 47–51.

7. А. В. Гречаникова, Е. Н. Чернышева, Е. В. Кузнецова. Микрострахование как инструмент социальной защиты населения // Экономические науки. 2018. № 2(25). С. 143-148.
8. А. В. Белова, М. А. Полякова, Н. В. Шевелева. Микрострахование как инструмент социальной защиты населения // Экономика и предпринимательство. 2016. № 11 (часть 2). С. 105-107.